

KELÂM SIFATI

Kelâm; Yüce Allah'ın bir sıfatıdır ki; Mevlâ'nın kelâm edici yani mütekellim oluşu haktır. Kur'an-ı Azimüşşan'da Mevlâ, mütekellim olduğunu beyan eder:

"Bir kısım peygamberleri sana daha önce anlattık, bir kısmını ise sana anlatmadık. Ve Allah Musa ile gerçekten konuştu." ¹

"Şayet yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de arkasından yedi deniz katılarak (mürekkep olsa) yine Allah'ın sözleri (yazmakla) tükenmez. Şüphe yok ki, Allah mutlak galip ve hikmet sahibidir." ²

Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerîm başlı başına, Rabb'in, insan ve cin taifesi için gönderdiği kelâm-ı kadim'dir.

"Rahman Kuran'ı öğretti. İnsanı yarattı. Ona beyanı (açıklamayı) öğretti." ³

İşte böylece Mevlâ, Kuran'ın kelâmullah olduğunu ve bu kelâmullah'ı da insana beyan edip yani açıklayıp öğrettiğini bildiriyor.

Kuran'ı okumayı bilmeyen pek çok insan var. Bu öğretmenin mahiyeti nedir? Nasıl öğretti? Diye sorulacak olursa, denilebilir ki: Kuran'ı Cebrail vasıtasıyla başta Efendimiz'e (s.a.v) beyan edip öğreten Mevlâ, cümle insanları ve cinleri -aklı- selim kaydıyla- Kuran'ı anlayacak, öğrenecek istidatta yaratmıştır ki; bu nidaya kulak veren ve bu mesajları okuyan herkes okur ve anlar. Bir ayet-i kerimede konuşulan dillerin muhtelif olmasının Allah'ın varlığının ve kudretinin delillerinden ⁴ olduğunu beyan eden Allah, her peygamberi de kavmine Allah'ın emirlerini onlara iyice açıklasın diye yalnız kendi kavminin diliyle göndermiştir. ⁵ Fakat Kur'an-ı Kerîm bütün insanlığa gönderilmiş bir kitap olduğu için indirildiği kavim olan Arapların dili ile Arapçadır ama her milletin anlayabilmesi için Rabb'ül âlemin olan Allah (c.c), özel kullarını bu vazife ile vazifelendirmiş, Hz. Peygamber'den sonra bu vazifeyi devam ettirecek, toplumlara ve milletlere kendi dilleriyle Kuran'ı anlatacak kullarını göndermiştir. Peygamber varisleri olan âlimleri, müridleri Cenab-ı Hakk her asırda, her milletin içinde bulundurmıştır. Çeşitli yollarla, pek çok çeşit sebeplerle mesajlarını beyan etmiştir. Yeter ki insanoğlu duyup öğrenmeyi murad etsin.

Allah (c.c), mütekellimdir, kelâmı haktır ve cümle âleme de bu sıfatı ile tecelli etmiş, böylece her varlık kendine has kelâm ile kelâm edicidir.

Kelâm nedir? Yalnız sesle ifade edilen kelimelerden ibaret midir?

Hayır; Allah, kendi zatına has kelâm sıfatı için sese, harflere ve bu harflerden meydana gelen kelime ve cümleleri tertiplemeye muhtaç değildir. Yani O'nun konuşması sestenden de, harften de münezzehtir. Bütün ilahi kitaplar, kelâm sıfatının taallukuyla ⁶ zuhur etmiştir. Beşerin hayatını düzenleyen ve ebedi saadetinin reçetesini takdim eden bu kitaplar Cenab-ı Hakk'ın kelâm sıfatının beşer kelâmı ve idrakine in'ikası (yansıması)dır. Var olan bütün kelâmlar da Cenab-ı Hakk'ın kelâm sıfatının birer tecellisidir. Böylece Allah Teâlâ, kelimelerdeki sonsuz kudreti tezahür ettirmekte, ayrıca kendi yüce ism-i şerifini sayısız lisan ile zikrettirmektedir. O, cansız zannedilenler de dâhil her mahlûka kelâm sıfatından ayrı bir lisan bahşetmiştir. Lisan-ı hâl denilen mânâ budur. ⁷ Ayet-i kerimede buyrulur:

"Yedi gök, yer ve bunlarda bulunan her şey O'nu tesbih eder; O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur; fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız. O, halîmdir, başıslayıcıdır." ⁸

Muhyiddin-i Arabî (k.s) mevcudatı Hakk'ı tesbih cihetinde dört kısma ayırmıştır. Bu tasnife göre Hakk'ı en çok zikredenler sırasıyla:

1. Cemadat (cansız zannedilen varlıklar, taş, toprak vs.)
2. Nebâtât (bitkiler)

¹ Nisa:164

² Lokman:27

³ Rahman:1-4

⁴ Rum:22

⁵ İbrahim: 4

⁶ taalluk: 1- ilgi, nisbet, 2- münasebetler, rabita

⁷ İslâm, İman, İbadet, Osman Nuri Topbaş

⁸ İsrâ:44

3. Hayvanat

4. İnsanlar (Hakk'ı en az zikreden insanlardır.)⁹

Her ne kadar konu zikir değilse de; zikir de kelâma girdiği için ve cümle varlıkların kendine has lisan-ı hâl ile kelâm ettiklerini bilmemiz için böyle bir beyanda bulunulmuştur.

Evet, kelâmın Allah'ın bir sıfatı olduğu muhakkaktır. Zatına, mevcudiyetine iman ettiğimiz gibi zatına ait bütün sıfat ve esmasına da iman ediyoruz.

Mahlûkat açısından kelâm; her mahlûkun kendine has hâl dili ve kâl diliyle veya bir takım işaretler, rumuzlar kullanarak beden diliyle sesli veya sessiz maksadını ifade etmek, Yaratıcı'yı anmak, Yaratıcı'sının mevcudiyetine şahitlik etmek amacıyla mesajlar sunmak, akıl sahipleri ile hal, kâl veya beden dili ile konuşarak gerek kendi cinsleri arasında, gerekse diğerleriyle sesli veya sessiz iletişim kurmaktır ki; bunun daha pek çok yönleri vardır. Cümle varlık kelâm sıfatı ile kelâm etme ve zikretme durumunda ve yeteneğindedir. Allah Teâlâ Süleyman (a.s.)'a mahlûkatın dilinden anlamayı lutfetmiştir:

"Süleyman Davud'a varis oldu ve dedi ki: Ey insanlar! Bize kuşdili öğretildi ve bize her şeyden (nasib) verildi..."¹⁰

"Nihayet karınca vadisine geldiklerinde, bir karınca: Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin; Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesin! Dedi. (Süleyman) onun sözünden dolayı gülümsedi..."¹¹

"Göklerde ve yerdekilerin hepsi Allah'ı tesbih eder. O üstündür, hikmet sahibidir."¹²

Kur'an-ı Kerîm'de ve hadis-i şeriflerde ahirete ait haberlerde de insanoğlunun lehine veya aleyhine şahitlik edecek olan şeylerden de haberler mevcuttur:

"Yerküre kendine has sarsıntıyla sallandığı, toprak ağırlıklarını dışarı çıkardığı ve insan "ne oluyor buna!" dediği vakit, işte o gün (yer) Rabbinin bildirmesiyle bütün haberlerini anlatır."¹³

"Allah'ın düşmanları, ateşe sürülmek üzere toplandıkları gün, hepsi bir araya getirilirler. Nihayet oraya geldikleri zaman, kulakları, gözleri, derileri, işledikleri şeye karşı onların aleyhine şahitlik edecektir. Derilerine: Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz? Derler. Onlar da: Her şeyi konuşuran Allah bizi de konuştu. İlk defa sizi O yaratmıştır. Yine O'na döndürülüyorsunuz, derler. Siz, ne kulaklarınızın, ne gözlerinizin, ne de derilerinizin aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz, yaptıklarınızın çoğunu Allah'ın bilmeyeceğini mi sanıyordunuz."¹⁴

Resulullah (s.a.v) Efendimiz bir hadis-i şeriflerinde "Kıyamet gününde Kuran ve hayatını ona göre tanzim eden Kuran ehli mahşer yerine getirilirler. Bu sırada Bakara ve Âl-i İmran sureleri Kuran'ın önüne geçer... Her ikisi de kendilerini okuyanları müdâfâ için birbiriyle yarışır."¹⁵ buyurarak Kuran'ın hatta içindeki surelerin şahitlik edeceğini bildirmektedir. Muhakkak ki dünyada ve ukbada cümle varlık konuştuğu gibi ameller, taatler, isyanlar, kâinat, Kuran, melekler Mevlâ'nın dilemesiyle yine O'nun dilediği kadar lehte veya aleyhte konuşup şahitlik edeceklerdir. Mevlâ'ya hamd-ü senâ ederiz ki; hakikatleri bildirerek bizleri temkinli, dikkatli davranmaya, kulluk vazifemizin ciddiyetine ve istikamet üzere olmaya bu haberleri ile yardımcı oluyor. Mümine düşen, hesabını vereceği bir hayat yaşadığının şuurunda olup, cümle şahitlerin lehine şahadet etmelerini sağlamaya çalışmaktır.

Kâinat, bütün esma-i ilâhiyenin fiilî, Kur'an-ı Kerîm ise kelâmî bir tezahürüdür. Diğer bir ifadeyle Kur'an-ı Kerîm, kelâm suretine bürünmüş bir kâinattır. İnsan ise o kâinatın özü, tohumu gibidir. Çünkü Allah'ın bütün sıfatlarından az veya çok nasib almış tek varlık odur.¹⁶ İnsan Kur'an-ı Kerîm'i ve kâinat kitabını okuyacak kabiliyettir. Mevlâ bu iki iktabın ibretle okunmasını, mütâlaa edilip Yüce Mevlâ'nın azamet-i uzmasının ve

⁹ Musahabe 6, M. Sami Ramazanoğlu

¹⁰ Neml: 16

¹¹ Neml:18-19

¹² Saff:1

¹³ Zilzâl:1-5

¹⁴ Fussilet:19-22

¹⁵ Müslim, Müsafirin, 253

¹⁶ Nebiler Silsilesi 1, Osman Nuri Topbaş

hikmet dolu mesajlarının algılanmasını murad etmiştir. Her şeyi kulları için yarattığını bildiren Allah, eşref-i mahlûkat olarak yarattığı kullarının her şeyle konuşup ayrı ayrı mesajlar alarak Rabbin kudreti, azameti, hikmeti, merhameti karşısında kulluğun şuuruna ermesini ve marifetullahta derinleşip, kemâle erip dolayısıyla gayenin tahakkukunu murad etmiştir ve de insanı böyle bir istidatta yaratmıştır.

Bu iki kitabı yani Kuran'ı ve kâinat kitabını algılamamız şu şekillerde olur:

1. Bazen göz kanalı ile olur ki; Rabb'ül âlemin bizimle sessiz sedasız konuşur, maksad bildirir. Bu gerek Kuran'ın göz ile okunup sese gerek duymadan kelâmı manen duyup anlamakla gerekse kâinattaki hadisata bakıp ibret almakla olur.

2. Bir başkasından ses vasıtası ile kulak yoluyla o kelâmı dinleyip algılamaktır.

Kelâm bu iki yolla kalbe, kafaya intikal eder. Bu iki yönlü kelâm etme vasıtası ile her çeşit bilgi alınır. İnsanlar kendi dilleri ile kelâm edip aralarında konuşarak maksatlarını beyan ederler. Yazarak, okuyarak kelâm edilir ve gaye tahakkuk eder.

3. Beden dili ile; yani insanlar zaman olur, işaretlerle de maksatlarını beyana çalışırlar ki; bu da kelâmın, beyanın ayrı bir yönüdür. Bu şekilde birbirinin dilini bilmeyen iki kişi pekâlâ birbiriyle anlaşır. Kulakları duymayan kimselere de işaret diliyle maksat beyan edilir. Bunu kötüye kullanıp işaret ile gıybet edenler, "Hümeze lümeze yapanların hepsine weyl olsun." ¹⁷ şeklinde tehdit edilmişlerdir.

Ayrıca Allah, insanların açıklamayıp kalplerinde gizledikleri şeyleri¹⁸, gözlerin hain bakışını ve kalplerin gizlediğini¹⁹, nefsinin insana neler fısıldadığını²⁰ bildiğini beyan ederek dile getirilemeyen maksatlara da muttalî olduğunu (bilmek, anlamak, farkında olmak) bizlere bildirmekte, bu meyanda Resulullah da "Ameller niyetlere göre değer kazanır"²¹, "Niyetler amellerin fevkindedir" tarzındaki hadis-i şerifleri ile niyetlerimiz hususunda bizleri uyanık olmaya teşvik etmektedir. Böylece mezkûr ayet ve hadislerin ışığında kelâmın pek çok nev'i olduğu anlaşılıyor.

Evet, kelâm, bir maksadı ifade etmektir denilirse, bu ifade tarzı ses ile, yazı ile, işaret ile olduğu gibi bu zahir yönlerinin yanı sıra batın yönü olarak da niyetler, temenniler, nefretler, tefekkür kanalı ile insanın kendi kendine konuşması; edindiği bilgileri tefekkür edip mütâlaa etmesi, nefsin, şeytanın vesvesesi, meleklerin ilhamları ile ve daha pek çok kanalla insanoğlu kelâm etme ve kelâmı algılayabilme yeteneğine sahip kılınmıştır.

En küçük bir otun tohumunu ele alalım. O tohumun sessiz sedasız bize edeceği kelâmı kalp, ruh dünyamızla dinleyelim bakalım, bize neler söylüyor. Adeta şöyle dediğine şahit olacağız:

"Beni Rabbim senin için yarattı, ben senin için varım. Beni toprağın bağına göm. Allah'ın izni ile toprak altında bir tohum iken toprak üstüne yemyeşil bir ot olarak çıkacağım. Beni Rabbimin canlı makineleri yiyecek, Rabbim orada posamı ayırarak, beni, sana tertemiz gıdalar -et, süt, yağ vs.- olarak takdim edecek. Böylece halden hale geçerek bu sefer senin midene ineceğim. Senin ihtiyacına sunulmuş bir nimet olarak ben, bana düşeni yapmış olacağım. Bundan sonrasını sen düşün." Bir otun bu sözlerini vicdanlarımızda hissedeceğiz, eğer gönül kulağımızla dinlersek.

Mevlâ, cümle varlığın kendilerine has lisan-ı hâli ile insanoğluna mesajlar sunup Yaratan'ının mevcudiyetine, birliğine şahitlik ettirirken aynı zamanda da yaratılış hikmetini, kalbi ölmemiş, vicdanı paslanmamış, akli dumura uğramış olan insana açık seçik beyan eder. Hayvanatın en ufak olanlarından bir olan arı ile şöyle bir hasbihal etsek, göreceğiz, duyacak ve duygulanacağız. Bu esrarengiz muamma karşısında hayretimiz artacak. Zaten tasavvufta derinleşen kişi "hayret makamı" denen makama gelir ki, bu durumdaki sâlikin, marifetullahta derinleşmesi, ferasetinin inkişafı nispetinde kâinat kitabını okuyup, esma-i ilahiyenin tecellilerinin temâşası ile hayreti artar. İşte bu hayret ki, kişiye bütün zerreleri ile "Sübhanallah", "Allah-u ekber" dedirtecektir.

¹⁷ Hümeze:1

¹⁸ Mülk:13

¹⁹ Mü'min:19

²⁰ Kaf:16

²¹ Buhari, Müslim

Binlerce örneğin içinden mesela ipek böceği ve dut yaprağını alalım. Bir böcek dut yaprağını yiyecek, o yaprak ona hem besin olacak, hem aynı zamanda ipek denilen en değerli bir ipliğe hammadde olacak. O kurtçuk, yediği o ağaç yaprağından muhteşem, rengârenk ipek dokuyacak.

Akıllara durgunluk verecek bu oluşlar ki; birazcık tefekkürle, ferasetle hadiselerle bakıldığında öyle bir kelâm ettiklerine şahit olunacak ki; bu sırlı işler ferasetle bakıp düşünen insana Rabb'ül âlemin'in ibret dolu mesajlarını sunacak. Bu duygu ve düşünceyle hadiseleri değerlendiren şahıs, -anlayışı, sezişi nispetinde- hayreti artıp "lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l aliyyil azîm" deyip, o Yüce Mevlâ'nın o yüce kudret ve azamet-i ilâhîyesini, Kur'an-ı Kerîm'deki "tebârekellezî" ayetini bütün canlılığı ile duyup uygulanacaktır. İşte böylece Kitab-ı Kur'an ile kitab-ı kâinat arasındaki irtibatı anlayacaktır. Kur'an'da:

"De ki: "Göklerde ve yerde neler var, bakın da ibret alın" Fakat inanmayan bir topluma deliller, uyarılar fayda sağlamaz." ²² buyruluyor.

Ancak bir mikroskop ile görülebilen mikroptan tutun da insanın mahiyeti, çekirdeği mesabesindeki hücreye kadar -yerler gökler, zahir batın- her şey Yüce Yaratıcı'nın namına ibret, hikmet dolu mesajlar sunarlar. İnsan kendine ait iç ve dış azalarına bakıp onların vazifelerinin neler olduğunu, var oluş hikmetlerini, faydalarını, vazifelerini aksatmadan bihakkın ifa ettiklerini, vazifelerini aksatacak olsalar nasıl bir tehlikenin baş gösterebileceğini en ince ayrıntıları ile haber alır.

Bir Hak dostunun beyanıyla: "Bunca çiçekler, rengârenk çeşit çeşit sümbüller, pek çok nev'i olan çiçeklerin bu dünyamızdaki görevi nedir acaba?"

Mademki kâinattaki her şey biz insanlar için yaratılmış, binlerce hikmetle istifademize sunulmuş, bu muhteşem envai çeşit çiçekler bize ne gibi fayda sağlayacak? Yüce Sanatkâr bu lâtif sanat eserleriyle bizlere nelerden bahisler ediyor? Ne gibi mesajlar veriyor?

İşte muhterem üstad, Hak dostu, kâinat kitabının mütâlaacısı şöyle der:

Her bir çiçek sana şöyle der: "Ben cennetten bir numune olarak yeryüzüne geldim. Rabbimin beni senin nazarına arz etmesinden maksadı beni görüp de cennete iştihan artsın dyledir. Benim asıl vatanım cennet yurdudur. O membadan bir demet olarak Rabbim bu dünya âlemine gelmemi ve kısa bir zamanda vazifemi bitirip gitmemi emir buyurdu" der. Bazısı aylık, bazısı birkaç hafta, bazısı birkaç gün gibi kısa bir zamanda pörsür gider ve yerine başka vazifeliler gelir ve her şey gibi onlar da doğar, ölür, yerini başka cinslerine devreder.

İşte çiçekler kervanı dahi ferasetle bakanlar için pek çok hikmetli mesajlar sunarlar. Bilhassa ibret dolu cümle canlı varlıkların binlerce hikmetle var oluşları. Her nevi canlılığın Rabb'ül âlemin'den aldığı ilhamla hayatını devam ettirmesi feraset ehline pek çok mesajlar sunmaktadır.

Bir de görülmeyen fakat mevcudiyeti hak olan şeylerden örnek verecek olursak: Elektrik akımını görmüyoruz fakat ne işler yaptığını sual edip dinleyecek olsak onun da kendine has lisan-ı hâl ile neler söyleyeceğini düşünelim. Bilindiği üzere dünyamızda bir yer çekimi mevcut. Bu da hikmeti sonsuz Yüce Mevlâ'nın bir kanunudur ki; o olmasa arzda hiçbir canlı tutunamaz, yürüyemez. Bu muazzam kanunla konuşmayı hiç akıl ettik mi? Merak edip o nimet-i ilâhî ile konuşsak o da muhakkak lisan-ı hâl ile meramını, bu kâinattaki aldığı rolü anlatacaktır. Sürekli aldığımız hava da ayrı bir mesaj sunup üstlendiği görevin azametini -kısmen de olsa- anlatacaktır.

Evet, adeta her şey Yüce Mevlâ'nın vazifeli askerleri gibi sorana maksatlarını bildirip dinleyenlere Rabb'ül âlemin'den mesajlar sunarak ikinci bir vazife daha yapmış olurlar. Kişi, bu tılsımlı sanatın arkasında Sanatkârı, bunca nakışların arkasında Nakkaş'ı, cümle mahlûkun arkasında Hâlık'ı bulur ki; böyle bir seziş, anlayış, idrakte inşallah Rabb'e kurbîyet ve imanda yakîn hâsıl olur. Yeter ki kâinat ve içindeki cümle mahlûkun sana sunduğu hikmet, ibret dolu ikazları ile Hâlık'ını tanı, bunca nimetleri, hikmetleri kâinat kitabında oku ve idrak edip ibret almaya çalış. Bak göreceksin cümle varlık seninle nasıl da hoşça sohbet edecek, öyle sohbetler ki cümle esmânın sırları orada çözülecek ve

²² Yunus:101

kelâm ettiğın her bir varlık sana esma-i ilâhî adına mesajlar sunup O Yüce Yaratıcı'ya yaklaşmana ve marifetullah hüzmeleri toplamana sebep olacaktır.

Bir de Rabb'in bahşettiğı kelâm sıfatını yine Rabb'in istediğı gibi kullanıp günah kirlerine bulaştırmaya gayret edeceksin.

Mevlâ'dan bahşetmiş olduğı kelâm sıfatının hakkına riayet edip kâinat kitabını ve Yüce Kuran'ı okumayı, ilim sahibi olmayı nasib etsin. Âmin.